

Катарина Костић

Усна хармоника

Дуго није видео Небојшу и када му се овај јавио телефоном са најавом да жели да га посети, Лоле се много обрадовао. Од првог сусрета са Небојшом, букнуло је у њему осећање сензационог открића од непроцењивог значаја и никада се није угасило. Интуитивно је предосећао да ће га Небојша опет изненадити на прави начин, што му се није догодило од када је у својој двадесет петој години напустио родну Чубуру и настанио се у Торонту.

Интуиција га није преварила. Већ при руковању са старим познаником, стаситим човеком још увек младалачког изгледа, Лоле је живнуо, и неком унутрашњом инерцијом одагнао од себе старост и болест која је била повод Небојшине посете. Разговор о болести, тек завршеној хемотерапији и великој патњи од последица те врсте лечења потрајао је само неколико минута, док је Небојша скидао мантил, отворио своју ташну да би нешто из ње извадио и сео у фотељу држећи велику грамофонску плочу у руци. Поглед Лолетов се прикова за ту плочу, у моменту је застао у својој болесничкој

исповести и израз лица му постаде напет у ишчекивању. Као вешт партнер у игри покера, Небојша је жустро извукао нову карту. Схватио је да би одуговлачење било исувише мучно за старог господина Жарка Петровића, званог Лолета и подигао је у вис руку са грамофонском плочом, објашњавајући, врло темпераментно и раздрагано, шта му је овога пута донео: Цери Мурат, Ал Фиоре и Дон Лес, фабулозни трио усне хармонике из 1962. године, који је пре тога пуне три године био присаједињен групи “Раскалс” Боре Мињевића. Још увек задржавајући грамофонску плочу у руци, Небојша чита листу песама на њој: “Хуз сори нао?”, “Мунлајт коктел”, “Сентиментал џурни”, “Блу шампењ”, “Мај уан енд онли лав”... доста за почетак... Шта кажеш стари? Мислио сам много како до даске да те изненадим...

Очи Лолетове, још увек изражајне, не загасле од тешке болести, зацаклише као звезде, а капци затрепереше. Зар та музика још може да се нађе. Сад ћу и ту грамофонску плочу да дам Срети да ми пресними на диск, као и

ону претходну са Бором Мињевићем коју си ми донео пре толико година. Овакве плоче се могу наћи само код колекционара.

Па зато сам ти их и донео. Ти си познавалац, уз то и виртуоз на усној хармоници. Треба да будеш и колекционар те врсте музике. Наставићу да трагам за осталим грамофонским плочама Боре Мињевића и других виртуоза усне хармонике из тог времена и касније. Употпунићемо твоју колекцију. Никада нећу заборавити колико ти је значило када сам ти донео плочу на којој Мињевић свира на усној хармоници у филмовима. Сећам се и твојих речи и узбуђеног гласа: “Сад могу да слушам мог идола, мог учитеља усне хармонике.” За мене је то било узбудљиво откриће, то да си ти свирао са Бором Мињевићем.

– Не могу да верујем да постоји место у овом времену дречеће, заглушујуће музике које је овакве драгоцености сачувало од заборава, а ти си, Небојша, заиста, проналазач, прозбори дрхтавим гласом Лоле, док му је цело крхко, измождено тело просто треперило од узбуђења и једва је прихватио грамофонску плочу коју му је Небојша пружио.

– Причај ми о Бори Мињевићу, замоли га Небојша, да би евоцирање прошлости ублажило узбуђење његовог старог пријатеља.

– Сећам се Боре као да га гледам – започе Лоле. Свирао сам са њим пиколо хармонику на Теразијама 1943. године. Имао сам само девет година, а он је био зрео младић. Био је низак растом, округласт, личио ми је на паташона, са обавезним шеширом. Био је прави забављач, вртео се као чигра

док је свирао и певао, правећи гримасе, да би привукао публику и зарадио који динар. Стајао сам са својом хармоником по страни, фасциниран његовим свирањем, а онда ме је Бора охрабрио да му се придружим. Прозлазници су застајали да нас слушају и бацали су нам шунудле, од којих су ципеле дуже трајале. Бора је међу првима напустио Југославију, одмах после Другог светског рата. Дошао је у Монтеал и свирао у баровима усну хармонику. Био је ефектан на сцени. Умео је да жонглира са својим инструментом. Затим се преселио у Сједињене Државе и свирао по баровима. Био је запажен, па је доспео и на филм. Играо је у познатом филму “Трапез” са Кирком Дагласом и Ђином Лолобриђидом. Није нас много остало у животу који смо имали срећу да гледамо и слушамо уживо Бору Мињевића. Умро је пре отприлике двадесет пет година у Лос Анђелесу.

Још није до краја изговорио ову последњу реченицу, кад нагло устаде са столице, заборављајући на године и болест, у чему га је издао грч на лицу од бола, што га није спречило да учини напор и жустрим кораком оде до библиотеке смештене у широком ходнику његовог стана. Нервозним покретима руке бучно је отворио једну преграду и театарлно држећи у руци пиколо хармонику стао пред Небојшу,

– Ово је моја најстарија хармоника у Торонту. Купио сам је пре 47 година, чим сам ступио на канадско тло. Сматрала се као хармоника за децу, нема полутона, али има добар звук. Мени је било важно да је по изгледу била најближа мојој београдској пиколо хармоници. И она је сада већ антиквитет.

– Ти си, Стари, музејски експонат живо. Због те приче, кад сам је први пут чуо, доживео сам те као личност из неког давно прошлог времена, иако тада ниси још био старији господин, већ шармантан просед боем са педигреом, што значи аутентичан Чубурац. Због тог детаља из твоје биографије често испуњаваш мој видик као главни јунак неког давно написаног дневника, пронађеног на тавану старе куће – раздраганим гласом и трљајући задовољно руке, прокомментариса Небојша Лолетово сећање на своје детињство. А онда га упита:

– Недостаје ми почетак приче о твојој пиколо хармоници. Да ли ти је отац купио ту прву хармонику и када си почео да је свираш?

Без оклевања, јер није требало да се присећа, још у стојећем положају, гестикулајући рукама као да нешто хоће да дохвати за чим му поглед блуди, Лоле се расприча:

– Имао сам седам година кад ми је један Немац поклатио пиколо хармонику у шестој мушкој гимназији. За узврат тражио је од мене да одем у бифе и купим му ракију, што сам без оклевања учинио. Извадио је из џепа малу хармонику и пружио ми је. Мојој радости није било краја. То је хонер пиколо хармоника коју су Немци почели први да производе. Већ тада сам слушао Бору Мињевића. А ишао сам у музичку школу, друга година виолине, Дошао сам до златних степеница, технике десне руке и онда сам престао да похађам музичку школу, није имао ко да ме води, мајка ме је напустила, а време окупације, на улицама сам гледао обешене људи. Остала ми је једино мала пиколо хармоника и са њом сам се интензивно дружио. Она је умела да

произведе јецаво тужне тонове, као да је разумела моје детињство. Зато ми је толико много и значила – Осетила се туга у гласу док је ово изговарао.

– А где су ти велике хармонике?, пресекао је Небојша Лолетову меланхолију. Памтим и сад како сам се дивио гледајући те како их ређаш у кутију од резбареног дрвета, а када си је отварао, чинио си то са толико опрезности као да из ње очекујеш неко чудотворно откриће. Нарочито ти је била важна хармоника са четири октаве и полутоном која се више не производи. Задесио сам се код тебе када си на њој свирао у дуету са твојим пријатељем Бобом. Тај човек ме је буквално фасцинирао. У једном тренутку престао је да свира и само је тебе занесено слушао, а онда усхићено узвикнуо: “Па ти свираш веома добро, скоро као Томи Рејли.”

– А тек како сам ја био узбуђен кад ми је Боб, добар зналац усне хармонике то рекао. Рејлија сам слушао први пут на радио програму, овде у Торонту, али нисам знао да је Канађанин. И то ми је открио мој драги пријатељ Боб О’нил који ми је дао траку на којој Рејли свира Хачатуријанову *Шехерезаду* и Рахмањинова. Дотле ништа снимљено од Рејлија нисам имао. Захваљујући њему имамо усну хармонику са пола тона, са регистром. Џејмс Руди је, одмах после Другог светског рата, први пут дириговао оркестром где је Томи Рејли свирао Хачатуријана и од тада је усна хармоника призната као један од инструмената у симфонијском оркестру. До тада је она сматрана каубојским инструментом. У свему томе игра улогу и то што је Рејли био музички образован. У школи је свирао виолину као и ја.

– О, па и у томе има сличности између тебе и Рејлија, и зато си био инспирисан да се приближиш свом великом узору и својски си увежбавао неке композиције из његовог репертоара – полушалјивим тоном, али добронамерно, прокоментариса Небојша.

– Е мој буразеру, то је виша математика за лаике. Свако, не само ја, коме је усна хармоника блиска, а мени је срасла за срце, мора да обожава Томи Рејлија. Томи је чак направио свој дизајн и тражио од немачке компаније Хомс која је производила овај инструмент да пусти у продају хармонику са пола тона. По фирми је и та хармоника названа “Хомс”.

– Вероватно је, ипак, најзначајнија усна хармоника са именом “Силвер концерто Томи Рејлија”, потстаче Небојша још више Лолетов ентузијазам накнадним интересовањем за његову омиљену тему.

– Како да не – прихвати Лоле спремно – По дизајну Томи Рејлија, Немци су заједно са Енглезима, после много година произвели хармонику у сребру са четири октаве и пола тона. Сребро је добар проводник звука. Можеш замислити какав ефекат се постиже. Њена цена је најмање десет хиљада долара. Таква хармоника се више не производи, већ само она са две октаве.

– Зато ти чуваш твоју са четири октаве као очи у глави – поново га заинтригира Небојша и постави му ново питање – А има ли Томи Рејли наследнике?

Лоле је имао спреман оговор: – Белгијанац Тутц Тиелманс, стар деведесет година сматра се највећим живим хармоникашем данас. Трећи је Лари Адлер, рођен у Филадельфији. И он

је близу деведесет година старости. Лари се спомиње и по томе што је, са познатим америчким уметницима и филмским звездама, био осумњичен и оптужен као комуниста. То је било негде 1958. године, за време озлоглашеног сенатора Макартија. Међу 86 окривљених, ако се још добро сећам броја, били су и кларинетиста Арти Шо, глумци Берт Ланкастер, Грегори Пек... Имам листу са њиховим именима међу мојим књигама о музичарима и ликовњацима... да је сад не тражим. Тада је Лари Адлер побегао у Лондон, где се дружио и свирао са Томи Рејлијем. А Рејли је био још већи страдалник. Из Енглеске је послат у концентрациони логор Аушвиц. Али је после рата од енглеске Краљице добио награду за своја музичка остварења.

Одједном, Лоле направи паузу у свом излагању. Заврте главом, загледа се у плафон, затим обори поглед на доле и заустави га на грамофонској плочи која је лежала на столу. Загледа се у њу са меланхоличним изразом лица. Небојша га није прекидао у сањарењу. Узео је поново грамофонску плочу у кошчате руке, са дугим истањеним прстима, обртао је, да би после дуже паузе прочитао са плоче имена чланова триа. Затим прозбори: – Ја овде замишљам и име Боре Мињевића, Београђанина. Бора је заслужан за стварање Џери Муратовог триа “Хармоникас”... Каква су то била времена... меланхолична времена... времена препуна снова..., недодирљива, мистична времена... Мало се замисли, па зазвизди тихо, јер гласно више, због телесне слабости, није могао, мелодију “Пеги мог срца”, једну од најпознатијих из репертоара Боре Мињевића.

КАТАРИНА КОСТИЋ

Приповедач, публициста и песник Катарина Костић, један је од оснивача и дугогодишњи неуморни председник Српско-канадског удружења писаца “Десанка Максимовић” у Торонту (идеја о именовању клуба настала је за време боравка Десанке Максимовић у Канади). Посредством овог клуба у Канади су боравиле десетине српских писаца и сусретале се са нашим исељеницима. Радила је као новинар, све до пензије, у народним листовима на српском и руском језику.

Рођена 1936. у Шапцу. Завршила студије француског језика у Београду. Од 1969. до 1973. живела је у Паризу. Године 1973. доселила се у Торонто, где и данас живи. Пише и за листове и часописе у Србији, пре свега за “Књижевне новине” и “Збиљу”.

Приче су јој објављене у зборницима “Шумадијских метафора”, нишкој “Градини” и још неким.

Приредила је неколико зборника и антологија.

Песме су јој заступљене у многим зборницима и антологијама и преведене на неколико језика.

Састављач је зборника *На њаласима речи*, Београд – Торонто, 2009. (поводом 30. годишњице постојања Удружења “Десанка Максимовић”).

Самосталне збирке песама: *Одбежли њејажи* (двојезично), “Багдала”, Крушевац, 1989; *Загушен њеснички њросѝор*, “Интерпрес”, Београд, 1997; *Крик океана*, “Ривел Ко”, Београд, 2002; *Плач крoви*, Московскиѝ Парнас, Москва, 2005; *Избор њоезије на румунском*, Темишвар, 2000.

Проза: Књига прича *Сѝари и нови свеѝи*, АШ Дело, Земун, 2007;

“Отисци времена – из културног летописа Срба у Канади”, “Свет књиге”. Београд, 2011.

У припреми за штампу је књига документарне прозе – исповести емиграната који су проживели велику економску депресију 1929.